

NORGES HØYESTERETT

Den 19. januar 2015 avsa Høyesterett dom i

HR-2015-00103-A, (sak nr. 2014/1689), straffesak, anke over dom,

I.

A

(advokat Hallvard Østgård)

mot

Den offentlige påtalemyndighet

(statsadvokat Aud Ingvild Slettemoen)

II.

Den offentlige påtalemyndighet

(statsadvokat Aud Ingvild Slettemoen)

mot

A

(advokat Hallvard Østgård)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Endresen**: Saken gjelder straffutmåling for falsk forklaring ved rapportering til kontrollmyndighetene om telling av lakselus og brudd på forskrift etter matloven om akvakulturdrift ved at det i forbindelse med rapportering av aktuell biomasse ble oppgitt for stort volum på flere merder.
- (2) Økokrim satte 14. mars 2014 A under tiltale for flere overtredelser av straffeloven § 166 første ledd og matloven § 28 første ledd.
- (3) A har siden 2006 hatt stillingen som produksjonssjef i X AS. Selskapet driver oppdrett av laks og regnbueørret i havmerder med anlegg i en rekke kommuner. Til stillingen som produksjonssjef lå ansvaret for rapportering til offentlige myndigheter i kontrolløyemed.

- (4) X AS fikk 1. oktober 2013 en bot på 2,3 millioner kroner for flere brudd på lovgivningen knyttet til akvakultur, herunder også de forhold som omfattes av tiltalen mot A. Forelegget ble 5. november 2013 vedtatt av selskapet.
- (5) A hadde i tidligere avhør ikke erkjent de straffbare forhold, men avga i politiavhør 13. mars 2014 en uforbeholden tilståelse, erkjente straffeskyld og samtykket i tilståelsesdom. Av prosessøkonomiske hensyn ble tiltalebeslutningen av 14. mars 2014 noe begrenset i forhold til siktelsen og tidligere tiltalebeslutning. Den endelige tiltalebeslutning mot A gjaldt overtredelse av:

"I straffeloven § 166 første ledd for å ha avgitt falsk forklaring til noen offentlig myndighet i tilfelle hvor forklaringen var bestemt til å avgi bevis

Grunnlag

a)
I juli 2010 besørget hun, i egenskap av sin stilling som produksjonssjef i X AS i Y, innsending av selskapets pliktige periodiske rapporter til Mattilsynet i henhold til matloven § 28 jf. forskrift 18.08.2009 nr. 1095 om bekjempelse av lus i akvakulturanlegg § 4 fjerde ledd, for lokalitet Z (i avdeling Æ) for juni måned 2010. Rapporten, som inneholdt informasjon om utførte tellinger av lakselus og resultat når det gjelder forekomst av lakselus, ble sendt elektronisk gjennom 'Altinn'.

Ved innsending av rapporten hadde hun ikke mottatt informasjon om lusetellinger fra Z for juni 2010, og informasjonen hun innrapporterte om forekomst av lakselus var dermed antatte størrelser, og ikke resultatet av faktisk gjennomførte lusetellinger. Disse forhold unnlot hun å gjøre Mattilsynet oppmerksom på, til tross for at rapportene inngikk i grunnlaget for Mattilsynets oppfølging og kontroll av virksomheten og beslutninger om eventuelle tiltak og pålegg når det gjelder selskapets plikter til å telle og rapportere om forekomst av lakselus."

- (6) Tiltalens I b og c gjaldt tilsvarende tilfeller av feilrapportering. Til sammen omfattet tiltalens I a – I c syv tilfeller av forsettlig feilrapportering.
- (7) Tiltalens post II gjaldt

"lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv. § 28 første ledd for overtredelse av bestemmelser gitt i eller i medhold av denne loven, under særlig skjerpene omstendigheter, eller medvirkning til dette

jf. samme lov § 14 tredje ledd hvoretter det kan gis nærmere forskrifter om opplysnings- og rapporteringsplikt

jf. forskrift 17.6.2008 nr. 822 om drift av akvakulturanlegg (akvakulturdriftsforskriften) § 44 første ledd bokstav bokstav i) hvoretter det ved akvakulturanlegg i sjøvann med fisk, for hver produksjonsenhet som er i drift, skal rapporteres månedlig til Fiskeridirektoratet om (i) volum

jf. samme forskrift § 69 hvoretter overtredelse av forskriften, kan medføre straff i medhold av matloven

Grunnlag

a)

I tidsrommet 01.08.2008 til 30.04.2011 besørget hun, i egenskap av sin stilling som produksjonssjef i X AS i Y, innsending av flere rapporter til Fiskeridirektoratet (elektronisk gjennom 'Altinn') hvor volumet på notposene i flere av selskapets merder ved akvakulturanlegg for laks og regnbueørret i kommunene Ø og Æ ble rapportert med et større volum enn det reelle tekniske volumet.

I forbindelse med at fisken i merda ble flyttet over fra notpose for småfisk til notpose for storfisk, ble den nye storfiskposen rapportert inn med et volum på 31 194 m³ (i ett tilfelle med et volum på 28 075 m³), til tross for at det ikke var større notposer på lokalitetene enn 140 x 50 meters spissposer med totalt teknisk volum på ca. 26 025 m³."

- (9) Det er i tiltalen nærmere angitt ved hvilke lokaliteter og for hvilke perioder feilrapporteringen skjedde.

"b)

I tidsrommet 01.08.2008 til 30.04.2011 besørget hun, i egenskap av sin stilling som produksjonssjef i X AS i Y, innsending av flere rapporter til Fiskeridirektoratet (elektronisk gjennom 'Altinn') hvor volumet på notposene i flere av selskapets merder ved akvakulturanlegg for laks og regnbueørret i Æ kommune ble rapportert med et større volum enn det reelle tekniske volumet.

Ved lokalitet Z ble notposen for merd 5040 i perioden september 2008 til desember 2009, og notposen for merd 5060 i perioden september 2008 til oktober 2009, rapportert inn med et volum på 77 896 m³, til tross for at lokaliteten ikke hadde notposer med volum på mer enn ca. 26 025 m³.

c)

I tidsrommet 01.10.2010 til 30.04.2011 besørget hun, i egenskap av sin stilling som produksjonssjef i X AS i Y, innsending av flere rapporter til Fiskeridirektoratet (elektronisk gjennom 'Altinn') hvor volumet på notposene i flere av selskapets merder ved akvakulturanlegg for laks og regnbueørret i kommunene Ø og Æ ble rapportert med større volum, enn det reelle tekniske volumet.

Etter at fisken i merda var overflyttet fra notpose for småfisk til notpose for storfisk, og merda deretter hadde vært innrapportert med en notpose med volum på 23 396 m³ i noen måneder, ble det innrapporterte volumet på notposen økt til 28 075 m³ eller mer, til tross for at det ikke var større notposer på lokalitetene enn 140 x 50 meters spissposer med totalt teknisk volum på ca. 26 025 m³."

- (10) Det er deretter angitt at slik feilrapportering skjedde for nærmere angitte anlegg.

- (11) Alta tingrett avsa 28. mars 2014 tilståelsesdom med slik domsslutning:

- "1. A, født ---.1973, dømmes for overtredelse av straffeloven § 166 første ledd og matloven § 28 første ledd jf. § 14 tredje ledd, jf. akvakulturdriftsforskriften § 44 første ledd bokstav i, jf. § 69 til fengsel i 75 - syttifem-dager, jf. straffeloven § 63 annet ledd. Fullbyrdelsen av straffen utsettes i medhold av straffeloven §§ 52-54 med en prøvetid på 2-to- år.
2. Hun dømmes videre til å betale en bot på 20000-tyvetusen-kroner, subsidiært fengsel i 40-førti-dager."

- (12) Økokrim anket tingrettens dom til Hålogaland lagmannsrett. Anken gjaldt straffutmålingen. Lagmannsretten avsa 9. juli 2014 dom med slik domsslutning:

"I tingrettens dom gjøres den endring at straffen settes til fengsel i 90 – nitti – dager hvorav fullbyrdelsen av 60 – seksti – dager gjøres betinget med en prøvetid på 2 – to – år."

- (13) Lagmannsrettens dom er av begge parter anket til Høyesterett. Økokrim har anket dommen til skjerpelse idet det anføres at bare en mindre del av straffen burde vært gjort betinget. A har anket med den begrunnelse at straffen i sin helhet burde vært gjort betinget.
- (14) *Jeg er kommet til at straffen settes noe ned, men det er ikke grunnlag for å endre den ubetingede del av straffen.*
- (15) Tiltalens post I, som gjelder brudd på straffeloven § 166 første ledd, er basert på at domfelte forsettlig har gitt uriktige opplysninger i periodiske rapporter til Mattilsynet.
- (16) Av dagjeldende forskrift om bekjempelse av lus i akvakulturanlegg 18. august 2009 nr. 1095, som gjaldt frem til 1. januar 2011, fulgte krav om at antall lakselus på fisk i merdene skulle telles minst hver 14. dag når sjøtemperaturen oversteg 4 grader, slik tilfellet var på de aktuelle tidspunkter. Rapportering av lakselussituasjonen skulle skje månedlig.
- (17) Som det nærmere er redegjort for i tiltalebeslutningen, rapporterte domfelte ved en rekke anledninger at det var foretatt telling av lus på fisken på tross av at hun forstod at det ikke var foretatt slik telling. Det ble i stedet rapportert at det ikke var lakselus i disse anleggene.
- (18) Et vilkår for at straffeloven § 166 første ledd skal være anvendelig når forklaringen er gitt overfor et forvaltningsorgan, er at domfelte hadde forklaringsplikt eller "hvor Forklaringen er bestemt til at afgive Bevis". Da rapporteringsplikten påligger selskapet, bygger både tingretten og lagmannsretten på at straffeloven § 166 første ledd er anvendelig fordi de uriktige opplysningene var ment å skulle utgjøre bevis. Denne forståelse av straffeloven § 166, som ikke har vært bestridt i saken, er jeg enig i. Selv om det ikke kan sies å være i det tradisjonelle kjerneområdet for bestemmelsens anvendelse, har det lenge vært antatt at også uriktig forklaring til andre offentlige myndigheter enn domstoler og politi etter omstendighetene kan rammes av bestemmelsen. Det er uten videre lagt til grunn i flere tidligere dommer fra Høyesterett.
- (19) Det er ikke noe holdepunkt for at det at forklaringen skjer som ledd i en løpende rapportering, i seg selv skal kunne føre til en annen løsning. I vår sak er det tale om en rapportering som etter sin art skal godtgjøre at den aktuelle virksomhet har foretatt de kontrolltiltak som er et vilkår for virksomheten. Det er ikke tvilsomt at rapporteringen er ment å utgjøre bevis i denne sammenheng.
- (20) Tiltalens post II gjelder feilrapportering ved en rekke anledninger av størrelsen på flere av selskapets merder. Tiltale er her uttatt for overtredelse av matloven § 28 jf. § 14 jf. forskrift 17. juni 2008 nr. 822 om drift av akvakulturanlegg (akvakulturdriftsforskriften).
- (21) Etter forskriften § 44 første ledd annet punktum skal det for produksjonsenheter som er i drift rapporteres om biomasse og volum for merdene. Det følger av forskriften § 46 at biomassen (vekt av fisk i merdene) ikke skal overstige 25 kg/m³.

- (22) Domfelte var vel kjent med rapporteringsforpliktelsen, og rapporter er innsendt. Det er imidlertid foretatt feilrapportering slik dette er beskrevet i tiltalebeslutningen.
- (23) For de tilfellene som omfattes av tiltalen punkt II a og b, har lagmannsretten funnet at domfelte opptrådte uaktsomt. Lagmannsretten påpeker blant annet at hun ikke selv foretok noen henvendelse til produsent eller notbøteri for å få oppgitt størrelsen på merdene, og at hun til dels oppga volumet for en type merd som selskapet ikke anvendte.
- (24) For de tilfellene som omfattes av post II c legger lagmannsretten derimot til grunn at domfelte opptrådte forsettlig. Lagmannsretten sammenfatter her domfeltes handlemåte slik:
- "Når det gjelder tiltalens post II c, har A økt den tekniske størrelsen på merden til tross for at hun var klar over at merden var den samme som tidligere ble rapportert. Etter lagmannsrettens vurdering dreier det seg om en bevisst angivelse av volum som er direkte tilpasset kravet om biomasse under 25 kg/m³. Slik feilrapportering ble gjort ved fire anledninger. Dette innebærer forsettlig overtredelser av forskriftskravet."**
- (25) Det må anses på det rene at dette forholdet også kunne vært henført under straffeloven § 166. Spørsmålet om omsubsumering ble imidlertid ikke reist for partene, jf. straffeprosessloven § 38 tredje ledd, og subsumsjonen blir derfor ikke endret.
- (26) Jeg går etter dette over til straffutmålingen.
- (27) De forhold som har størst betydning for straffutmålingen er overtredelsene av straffeloven § 166 og den forsettlige overtredelse av matloven, tiltalen punkt II c. De øvrige overtredelser av matloven ville isolert sett ha medført bot.
- (28) Påtalemyndigheten har sterkt understreket at det av praksis følger at det skal svært mye til for å fravike det utgangspunkt at overtredelser av straffeloven § 166 skal straffes med ubetinget fengsel. Det er utvilsomt en riktig forståelse av praksis for så vidt det gjelder anvendelse av straffeloven § 166 innenfor bestemmelsens kjerneområde. Når det derimot gjelder anvendelse av bestemmelsen ved feilrapportering som tradisjonelt har vært bedømt etter spesiallovgivningen, gir den samme praksis mindre veiledning. Straffutmålingen må da bygge på en selvstendig vurdering av straffverdigheten av de forhold domfelte er funnet skyldig i.
- (29) Myndighetene har de siste tiår tillatt en sterk vekst i oppdrettsnæringen på tross av de miljøproblemer som følger med virksomheten. Som lagmannsretten påpeker innebærer dette at oppdretterne til egen vinning er gitt rett til bruk av allmennhetens naturmiljø og ressurser, og det følger utvilsomt av dette en særlig forpliktelse til å overholde forutsetninger og begrensninger som offentlig myndighet har satt for virksomheten.
- (30) Den betydelige vekst i oppdrettsnæringen er blitt tillatt med den uttalte forutsetning at utviklingen skal være bærekraftig, og at det gjennomføres tiltak som reduserer rømming av laks og spredning av lakselus fra oppdrettsanlegg. Situasjonen i oppdrettsanleggene følges også fortløpende med sikte på å kunne pålegge ekstraordinære tiltak når dette anses påkrevd.

- (31) Etterlevelse av regelverket, også med hensyn til rapportering, har avgjørende betydning for de naturinteresser som berøres, og det er en grunnleggende forutsetning for norsk fiskeripolitikk på dette området at virksomheten skal være bærekraftig. Det følger blant annet av dette at lakselusproblemet må holdes under kontroll. I Veileder til luseforskriften heter det for eksempel i innledningen blant annet:

"Dersom et anlegg ikke er i stand til å overholde tiltaksgrensen, forutsettes det at virksomheten uoppfordret gjennomfører nødvendige tiltak, eksempelvis rask utslakting."

- (32) Kontroll med lakselusproblemet er dermed også en forutsetning for at havbruksnæringen skal kunne videreføres i det omfang den har fått, og for at veksten i næringen skal kunne videreføres. I den vekststrategi som den nåværende regjering bygger på, er kontroll med lakselusproblemet også en grunnleggende forutsetning, og regjeringen legger opp til en kraftig skjerpelse av kravene på dette området. Manglende etterlevelse av offentlige pålegg i denne sammenheng kan dermed få store konsekvenser også for næringen selv.
- (33) Både hensynet til miljøet og til næringen tilsier dermed at det av allmennpreventive grunner må reageres strengt på forsettlige overtredelser.
- (34) Betydningen av vern av ulike naturinteresser er ellers understreket i en rekke dommer av Høyesterett, se for eks. Rt. 2011 side 10 og Rt. 2011 side 631.
- (35) De overordnede hensyn er også kommet til uttrykk i formålsangivelsene i de forskriftene som angir de rapporteringsforpliktelser som er overtrådt.
- (36) I dagjeldende luseforskrift var formålet angitt slik:

"Formålet med forskriften er å redusere forekomsten av lus slik at skadevirkningene på fisk i akvakulturanlegg og i frittlevende bestander minimaliseres, samt redusere og bekjempe resistensutvikling hos lus."

- (37) Formålet med akvakulturdriftsforskriften er i forskriftens § 1 angitt slik:

"Forskriften skal fremme akvakulturnæringens lønnsomhet og konkurransekraft innenfor rammene av en bærekraftig utvikling, og bidra til verdiskaping på kysten.

Formålet er også å fremme god helse hos akvakulturdyr og ivareta god velferd hos fisk."

- (38) Formålet er her tosidig. Forskriften inngår i den overordnede styring av næringen, og den tar spesielt sikte på å sikre forsvarlig fiskevelferd. Større fisketetthet enn tillatt eksponerer fisken for større mulighet for sykdom og skader. Feilrapporteringen svekker den offentlige styring. Overskridelse av grensen for tillatt biomasse vil systematisk sett skyldes produsentens ønske om økt inntjening, og også dette må vektlegges ved valg av reaksjonsform.
- (39) Domfelte hadde som produksjonssjef i X AS en sentral rolle i selskapets manglende etterlevelse av de rammer som var satt for virksomheten. Hun rapporterte over tid ved en rekke anledninger uriktige data til kontrollmyndigheten. Ved hennes rapportering unngikk selskapet kostnadene ved de pålegg som ville ha kommet om hun hadde rapportert i samsvar med de faktiske forhold. Selv om hun, på grunn av egne erfaringer og manglende

omtale av lakselussituasjonen i veterinærreporter, mente at det ikke var grunnlag for å tro at det var noe problem med lakselus, en formodning som det på grunn av senere tellinger må antas var riktig, må det legges til grunn at det objektivt sett var en risiko for at hennes antakelser ikke ville slå til. Dette følger allerede av forskriftens krav om at det skulle telles hver 14. dag.

- (40) For fire av de tilfellene som omfattes av tiltalebeslutningen punkt II c, har lagmannsretten funnet at den uriktige rapporteringen ble gjort for å unngå pålegg om at biomassen i merdene måtte reduseres ved flytting eller slakting. Den teoretiske beregning ga som resultat at grensen på 25 kg. pr. m³ var eller ville bli overskredet, og dette medførte plikt til tiltak. Feilrapporteringen skjedde i vinnings hensikt for selskapet. Hvor stor biomassen kan antas å ha vært på grunnlag av senere konstatert faktisk slaktevekt, er uten betydning for vurderingen av straffverdighet.
- (41) Forsvareren har med styrke gjort gjeldende at anvendelsen av straffeloven § 166 ikke kan føre til strengere straff enn om straffebestemmelsen i spesiallovgivningen var blitt anvendt, og har i den forbindelse særlig vist til praksis i tilknytning til feilrapportering etter havressursloven. Jeg er ikke enig i dette.
- (42) Opplysningene for Høyesterett om den påberopte praksis er ufullstendig, og en rekke av de påberopte saker synes å gjelde feilrapportering som er ansett som uaktsom. Den manglende dokumentasjon på anvendelse av ubetinget fengsel ved forsettlig feilrapportering både på det aktuelle og tilgrensende områder, gjør imidlertid at jeg ikke finner å kunne se bort fra at tiltalebeslutningen i saken kan innebære en skjerpet holdning til overtredelser som dem den domfelte har gjort seg skyldig i. Det må etter mitt syn tas et visst hensyn til dette ved straffutmålingen.
- (43) Saken har vært omfattende og etterforskningen har tatt vesentlig tid. Saken ble anmeldt av Mattilsynet i juni 2011. Under etterforskningen fremkom omfattende systemfeil ved selskapets drift, og det ble avdekket flere forhold enn de tilsynet opprinnelig hadde mistanke om. De faktiske forhold ble forsøkt holdt skjult. Saken ble påtaleavgjort etter to og et halvt år. Aktor har opplyst at saken lå uten påviselig fremdrift i et halvt år. Dette må klart tillegges vekt ved straffutmålingen. Det må også legges en viss vekt på på den tid som er gått siden de straffbare forholdene ble begått.
- (44) Det vil inngå i den samlede straffutmåling at domfelte har gitt en uforbeholden tilståelse og derved bidratt vesentlig til å forenkle iretteføring av saken. Hennes tilståelse kom imidlertid først etter at selskapet hadde akseptert et forelegg for de forhold som hun dømmes for, og den endrede forklaring ble gitt umiddelbart før hovedforhandlingen. Hennes tilståelse bidro dermed ikke til å lette etterforskningen.
- (45) Som lagmannsretten finner jeg at de personlige forhold som er påberopt, ikke kan tillegges vekt ved straffutmålingen. Heller ikke finner jeg å kunne legge vekt på den boten som selskapet er ilagt for blant annet de forhold domfelte dømmes for. At problemene med lakselus så langt ikke har vært like store i Finnmark som i andre deler av landet, kan heller ikke tillegges vekt ved straffutmålingen.
- (46) Etter en samlet vurdering er jeg kommet til at straffen settes til fengsel i 60 dager hvorav 30 dager gjøres betinget med en prøvetid på to år.

(47) Jeg stemmer for denne

D O M :

I lagmannsrettens dom gjøres den endring at straffen settes til fengsel i 60 – seksti – dager. Fullbyrdelsen av 30 – tretti – dager av straffen utsettes etter reglene i straffeloven §§ 52–54 med en prøvetid på 2 – to – år.

- (48) Dommer **Kallerud:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (49) Dommer **Noer:** Likeså.
- (50) Dommer **Skoghøy:** Likeså.
- (51) Dommer **Tjomsland:** Likeså.
- (52) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

I lagmannsrettens dom gjøres den endring at straffen settes til fengsel i 60 – seksti – dager. Fullbyrdelsen av 30 – tretti – dager av straffen utsettes etter reglene i straffeloven §§ 52–54 med en prøvetid på 2 – to – år.

Riktig utskrift bekreftes: